

גאון ללא גאווה

מאת

משה אידל

בשעה עשר בימי שישי היינו נפגשים עם פרופ' שלמה פינס ז"ל במשך שנים לצורך לימוד וליבון סוגיות שונות. עתה, הפכה שעה זו לשעת פרידה. אין זו רק פרידה מן האיש שכה הערכנו, פרופסור של פרופסורים, אלא גם מעולם אינטלקטואלי מדהים בדיקפו ובגיוונו, ולא פחות – מצורה מיוחדת של משא ומתן שהיתה בו חדירה מעמיקה בטקסטים שנידונו אך גם סקפטיות ופתיחות נדירות. השיעורים של פרופ' פינס ז"ל תחילתם בטקסט היתה תמיד וסופם – מי ישורם. לא תיאוריות מקיפות איפיינו את כתיבתו והוראתו, אלא היקף הידיעות והיכולת הנדירה, אולי היחידה במינה, לקשור בין טקסטים שנראו במבט ראשון רחוקים זה מזה, מבלי לתת דרור לדימיון אלא מתוך הקפדה על גישה פילולוגית והיסטורית מחמירה. שליטתו המפליאה בשפות ובסוגים שונים כל כך של ספרויות איפשרה מפגש אינטלקטואלי שאין דומה לו. זכיתי ונפל בחלקי לבלות עמו שעות רבות של שיחה, בביתו בירושלים ובחוץ לארץ; היו אלה שעות יקרות שבהן התגלה העושר העצום שפינס אצר בתוכו; מלומד שהיה מוכן תמיד לשוחח על כל נושא שמישהו היה מעוניין ללבן, לקרוא נוסח ראשון של מאמר או של ספר, ולהביע את עמדתו בנידון. למרות הפער העצום שהבדיל בינו ובין חוקרים אחרים בסביבתו, ניחן פינס בגישה שלא הטילה אימה על המתחילים המתקדמים כאחד. לא תוכחה, לא כעס וכמובן לא התנשאות ניכרו בתגובותיו אלא הבעה שלוה של הסכמה, פיקפוק או היסוס קל. אינני מכיר תלמיד מתלמידיו שחש מאוים או מדוכא מהערותיו. פתיחות בלתי מצויה לכל אפשרות שאפשר להביא עליה ראיות, התנגדות לתפיסות דוגמאטיות שמילאו את עולמנו הרוחני, העדר משוא-פנים – היו המאפיינים הבולטים של עולמו הרוחני. קשה לדעת במה הצטיין יותר: בגדולתו כחוקר או בגדולתו כאדם. שני

כתרים אלה, שלא תמיד דרים בכפיפה אחת, השתלבו אצל פינס בצורה מופלאה.

גדולתו כחוקר, בנוסף לגדולתו כמלומד מופלג, היא לעניות דעתי, ביכולת הנדירה למצוא קשרים בין טקסטים הנראים רחוקים זה מזה. כחוקר העדיף את ההיסטוריה של אידיאות שבה יכול היה האוצר הבלום של ידיעות למצוא את ביטוי המלא. השפעות הפילוסופיה ההודית על זו הערבית, השפעתה של ההגות הערבית על זו היהודית, השפעתה של ההגות היהודית על הפילוסופיה האירופאית – הן הקים העיקריים של מחקריו. בצדיהם ימצא הקורא דיונים מרתקים על השפעות אירניות על היהדות הקדומה, על מעבר*מסכת יוגית מסנסקריט לערבית, על תולדות מושגים בהיסטוריה של המדע. הספרות היפה לסוגיה היתה כספר הפתוח לפניו. יכול היה לצטט בו במקום, בלשון המקור, את רוב היצירות הקלאסיות.

הישגים אלה אינם יכולים להוות מורשת שאפשר להורישה לממשיכיו, יחודו של האיש טבוע בהם ואין לחקותם. אפשר ללמוד מהם על חירות המחשבה שאינה נכנעת למוסכמות ועל סקרנות אין קץ. מבחינה זו היה פינס אידיאל שאפשר לשאוף אליו אך אין ביכולת אלה שהכירוהו להשיגו. עם הסתלקותו הלך מאיתנו אחד מענקי הרוח, שתרם הן לעיצוב דור שלם של חוקרים בארץ, הן למדע הבינלאומי. עם מותו, התרוששו כולנו. אובדן זה איש לא יוכל למלא.

Mais vous, Maître, certain que toute gloire est nue
Vous marchiez dans la vie et dans la vérité
Vers l'invisible étoile en vous-même apparue.

Henri de Régnier